

VERGE TROBADA

Santiago Serrano Maya

De vegades llegim, escoltem o veiem coses que ens queden gravades a la memòria, però no recordem ni on, ni quan. És això el que em va passar fa un parell d'anys enrere. Havia tingut notícia d'una imatge d'una Verge procedent de Cervera que es trobava al Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), però quan vaig anar al museu no fou possible trobar-la; i al contrari vaig localitzar una altra pintura dedicada a la Verge Apocalíptica també procedent de Cervera. La perduda en el temps i els espais celestials és una *lactatio* citada al *Llibre de Cervera*, i que és, segons el llibre citat, la part central d'un retaule dedicat a la Mare de Déu, l'autor seria el pintor Ramon de Mur i procediria de l'església de Santa Maria, també hi ha una llarga descripció feta pel Sr. Duran de la seva procedència i de l'estat en què es trobava. Però actualment al Museu no s'hi troba o ha estat reclassificada la seva procedència.

La Verge Apocalíptica que es troba al MNAC està classificada com a procedent del Convent de Sant Domènec al barri de Sant Magí. Al *Llibre de Cervera* hi diu que també correspon a la part central d'un retaule, que va ser pintat per Pere García de Benavarrí, destinat a l'església del convent de Sant Domènec, que és del segle XV i que està a Barcelona en una col·lecció particular. No fa esment que és una Verge Apocalíptica i, com queda palès, ja no està en una col·lecció particular, cosa de la qual m'alegro perquè sóc partidari que obres molt antigues o molt importants han d'estar a l'abast de tothom encara que els seus propietaris mantinguin els seus drets.

Aleshores em sembla que tenim dues *Madonnes* fora vila; una

localitzada al Museu i una altra que hauria de ser-hi segons el Llibre de Cervera, però que no hi és.

Què són les verges apocalíptiques?

Són imatges, icones, de Maria que tenen el seu origen a Bizanci, on es va fer un gran esforç artístic per a crear una iconografia cristiana. La imatge de Maria es converteix en una icona, un cànnon que s'havia de mantenir estable i que no acceptava interpretacions. És una imatge que sorgeix de la descripció que fa Sant Joan a l'Apocalipsi: "i va aparèixer al cel un gran senyal: una dona coberta de sol i la lluna al seus peus i al seu cap una corona de dotze estels". L'Església va interpretar que aquest senyal era una epifania de la Verge o una representació de la comunitat de creients. O ambdues coses a la vegada. Serien representacions de la mare al·legòrica.

La mare de Déu i Sant Domènec

La Verge del retaule apareix de peu, vestida amb elegància i coronada com a una reina. Porta el Nen al seus braços, per tant no és una verge orant; i el Nen està mirant a l'altra part de la taula on està representat Sant Domènec, mentre la Verge mira a l'espectador. Tot això crea un curiós joc de mirades ja que la Verge al mirar al qui observa està oferint el seu fill al món extern a la pintura, als creients. I el Nen manté un diàleg interior amb el Sant.

Les dues imatges, la Verge i el Nen estan envoltades de raigs de foc, flamarades, que poden representar el sol. Aquesta és una de les característiques de les verges apocalíptiques segons la descripció de Sant Joan, els raigs sobresurten per sota dels peus i giren fins a les espatlles, deixant els caps fora del cercle. Als peus es pot apreciar una mitja lluna que és l'altre element de la descripció. Però a la imatge no apareixen els dotze estels citats a l'Apocalipsi, encara que al mantell, com si fos una fíbula, hi ha un estel. Al faltar elements iconogràfics dóna peu a pensar en una imatge de transició, on la icona està perdent la seva rigidesa formal i s'està transformant en una nova forma de representació.

La verge sembla que amb la mà dreta fes ofrena del seu pit, és a dir el seu cor.

XLIV. La Mare de Déu i Sant Domènec. Part central d'un retaule pintat per Pere Garcia de Benavarri, destinat a l'església del convent de Sant Domènec. Segle xv (Barcelona, col·lecció particular)

Imatge i peu, *Llibre de Cervera*.

Les restes que ens queden del retaule corresponen a la part central, que a la vegada està dividida per columnes en dos camps. En el camp que correspon a la Verge i al Nen el terra és de mosaic amb una mal resolta perspectiva, un gran sòcol i la paret del fons. La paret del fons i el sòcol continuen en la part que correspon al Sant, però la perspectiva canvia, com si estiguessin en estances diferents.

És també curiós observar la gran diferència de tamany com estan representats els personatges. Sant Domènec és enorme, és més gran que la Verge i el Nen. La parella de fidels és extremadament petita en comparació a les anteriors. A la vegada el Pantocràtor del fons apareix en una espècie de núvol, per a remarcar que no està a l'escena descrita. És una altra representació dins de la que s'està representant.

La diferència de tamany està donada per a demostrar els estaments socials i jeràrquics de la societat de l'època. La proximitat a Déu en el cas de la imatge de Sant Domènec queda palesa, a l'igual que la gran distància dels fidels agenollats.

Epíleg

Les verges apocalíptiques són una representació plàstica de la descripció que fa Sant Joan en el seu Apocalipsi. Es van crear a la iconografia bizantina i a la Península es van representar de tres formes:

- Com orant sense el fill, al cap els dotze estels, sobre el pit o ventre el disc solar i als peus la lluna. Aquesta icona donarà posteriorment la imatge de la Immaculada Concepció.

- La dona amb els mateixos ornaments astrals, entreobre el pit on es posa de manifest el Fill rodejat de raigs solars. És encara orant perquè te els braços oberts.

- La dona amb el Nen als braços i els ornaments astrals col·locats sense norma als peus i al cap. Deixa de ser orant.

Les verges apocalíptiques passen com a iconografia a Amèrica donant pas a icones tan conegudes com la Verge de Guadalupe a Mèxic.

Si aneu a Barcelona, podeu pujar la muntanya de Montjuïc fins el Museu Nacional de Catalunya i passar a saludar una ceriverina fora vila que està a les seves sales gòtiques.